

לז. הלל בפסח

הלל בפסח שונה משאר המועדים בהם אומרים הלל בשני היבטים מרכזיים: ייחודיות הזמן בו אומרים את ההלל, ובקיצור תוכנו בחלק מימות החג.

ביום טוב ראשון של חג אנו אומרים הלל בתפילת ערבית וגם במהלך ליל הסדר, דבר הייחודי ליום ט"ו בניסן. לעומת זאת, בשאר ימות החג אנו לא גומרים את ההלל אלא מסתפקים בחצי הלל, בשונה מחג סוכות. בפרק זה נעייין בהלל הנאמר בחג הפסח, ונלמד על יסודות הייחודיים לחג זה.

הלל בלילה

הלל הנאמר בליל הסדר ייחודי במספר הלכות:

- הלל שנאמר בלילה, בשונה משאר המועדים שבהם ההלל תמיד נאמר ביום: "דתני ר"ש בן יהוצדק ימים שמונה עשרה ולילה אחד יחיד גומר בהן את ההלל..." (מסכת סופרים כ, ט).

- ההלל נאמר בישיבה ולא בעמידה.

- הלל שנחצה בסעודה ב'שולחן עורך' ולא נאמר ברציפות.

מדוע אומרים הלל במהלך ליל הסדר וכיצד טעם ההלכה משפיע על השינויים באמירתו? ניתן להציע שלושה הסברים לאמירת ההלל במהלך ליל הסדר. אנו מוצאים שתי סיבות עיקריות שבגינן חז"ל תיקנו אמירת הלל: מועדים טובים ובזמן קיום מצווה מיוחדת. אמירת הלל בתפילת שחרית של יום טוב ראשון בפסח נוגעת לקדושת המועדים. ייתכן וההלל הנאמר בליל הסדר נקבע בגלל קיום מצוות אכילת קרבן פסח. המשנה במסכת פסחים אומרת:

מה בין פסח הראשון לשני... הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו. זה וזה טעון הלל בעשייתו ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת. (ט, ג)

בליל הסדר בימי בית המקדש, היו אוכלים את קרבן הפסח ואומרים הלל בזמן אכילתו. לדורות אנו אומרים הלל בזמן הראוי להקרבת הפסח, למרות שאנו מקיימים רק את מצוות אכילת המצה.

בדברי רב האי גאון מצאנו הסבר שונה לאמירת ההלל, כחלק מהשאלה מדוע אנחנו לא מברכים על אמירתו:

ורב עמרם רוב צמח ז"ל כתבו: ולגמור את ההלל בלילי פסחים אין מברכין, ולמה? מפני שחולקין אותו באמצע... ורבינו האי ז"ל דמלתא כדקאמר רב צמח ז"ל שאין

מברכין עליו בלילי פסחים לגמור ואין אנו אומרים אותו בתורת קורין אלא בתורת אומר שירה, שכן שנינו רבן גמליאל וכו' ובסופה לפיכך אנחנו חייבים להודות וכו'. כך היא שנויה במשנתנו וכן מנהג כל ישראל, ולפיכך אם בא אדם לברך משתקין אותו... (שו"ת שערי תשובה סימן קב)¹

לשיטת רב האי, ההלל לא נאמר בתורת 'חיוב' אלא כ'שירה', מה הכוונה? בליל הסדר אנו חוגגים את יציאת עם ישראל ממצרים - יציאתנו מעבדות לחירות. הרמב"ם מסביר שבכל דור ודור, ביום זה, חייב כל אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה משעבוד מצרים (חמץ ומצה ז, ו). בערב זה אנו רואים את עצמנו כאילו אנו יוצאים ממצרים ופורצים בשירת הלל על הגאולה לה אנו זוכים. אנו יוצרים מציאות בה אנו מסבים כבני מלכים, נוטלים ידיים על אכילת ירקות כבימי המקדש, ומשחזרים את אירועי העבר. כחלק מתהליך זה אנו אומרים שירה, כמו השירה שפקעה מגרונה של מרים לאחר קריעת הים. הלל שפורץ מהגוף והנשמה אינו נאמר בברכה, אלא כשיר.

הלל מסוג שירה אינו כפוף לגדרי ההלכות של הלל מדין קדושת הים. הלל זה נאמר כחלק מסעודת ההודיה, כאשר גם ה'שולחן ערוך' הוא חלק מאמירת ההלל והשירה. לכן אנו אומרים הלל זה בשיבה, כחלק מהסעודה, ובשעת הלילה בה אירעה יציאת מצרים.

ההסבר שלישי למהות הלל זה כופר בנקודת ההנחה של השאלה איך אומרים הלל בלילה, מכיוון שלא מדובר על לילה. בפרק לה עמדנו על כך שחג הפסח, המתחיל בחצות היום של י"ד בניסן ומסתיים בעלות השחר של יום ט"ו בניסן, הוא יום שחל בלילה. זמן זה הוא אינו יום ואינו לילה, אלא יום שבו הקב"ה מאיר את העולם בגאולת מצרים, כפי שגם יהיה בגאולה העתידית. אמירת ההלל בליל ט"ו היא אמירת הלל ביומו של חג הפסח, וזה בשונה מההלל הנאמר בתפילת שחרית ביום ט"ו בניסן הקשור לחג המצות. עקרון זה עולה בדברי הגמרא בפסחים:

הראשון טעון הלל באכילתו וכו'. מנא הני מילי? - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: אמר קרא השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, לילה המקודש לחג - טעון הלל, לילה שאין מקודש לחג - אין טעון הלל. (צה, ב)

אנו אומרים את השיר בזמן התקדש חג - ליל ט"ו בניסן הוא הזמן המקודש לחג והוא טעון הלל הואיל והוא יומו של חג הפסח.

הלל בבית הכנסת

הגאונים (הובאו לעיל בשו"ת שערי תשובה) הסבירו שאין לברך על ההלל בליל הסדר הואיל והוא חצוי ומשום שהוא נאמר בתורת שירה ולא בתורת חובה. לעומת דברי גאונים אלו, במסכת סופרים אנו קוראים שיש לברך על הלל בערב פסח:

1. וראו גם בדברי הר"ן פסחים כו, ב בדפי הרי"ף.

... ויום טוב הראשון של פסח ולילו, ובגולה אחד ועשרים יום ושני לילות. ומצוה מן המובחר לקרות את ההלל בשני לילות של גליות, ולברך עליהן, ולאומן בנעימה, לקיים מה שנאמר ונרוממה שמו יחדיו, וכשהוא קורא אותו בביתו אינו צריך לברך, שכבר בירך ברבים. (כ, ז)

בנוסף לקביעה כי יש לברך על ההלל בערב פסח, מופיע שבלילה זה אומרים את ההלל פעמיים - פעם אחת ברבים ופעם שניה ביחיד, ויש לברך רק בקריאת הרבים. גם בדברי הראשונים אנו לומדים על כפילות באמירת הלל בערב זה, כאשר ההלל נאמר גם בבית הכנסת וגם בבית בזמן אמירת ההגדה. ראשוני ספרד מאמצים את גישת מסכת סופרים שעקרונית היה ראוי לברך על הלל הנאמר בבית, אך אנו לא מברכים הואיל וכבר אמרנו אותו בבית הכנסת וראוי לברך שם משום ברוב עם².

בדברי הטור אנו מוצאים שלוש גישות בנושא, כאשר שיטת חכמי ספרד מהווה כעין פשרה בין הגישה האומרת שיש לברך פעמיים ובין הגישה הסוברת שאין לברך כלל על ההלל בערב זה:

בענין ברכת ההלל איכא פלוגתא דרבוותא:

(א) ריצב"א היה מברך עליו ב' פעמים אחת קודם אכילה ואחת אחר אכילה, וכן היה נוהג ה"ר מאיר מרוטנבורק וכ"כ רב האי ורב צמח ורב עמרם.

(ב) אבל הרי"ף גיאת ואבי העזרי כתבו שאין לברך עליו כלל לפי שחולקים אותו לשנים לפני הסעודה ולאחריה וא"כ האיך יברכו כיון שפוסקים באמצע וכן היה נוהג א"א הרא"ש ז"ל, וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש ספק בברכתו שאין לברך דברכות אינן מעכבות

(ג) ויש מקומות שנוהגין לקרות ההלל בב"ה בציבור כדי שלא יצטרכו לברך עליו בשעת ההגדה ומה טוב ומה נעים ההיא מנהגא ויש לו סמך במסכת סופרים... (או"ח סימן תעג)

הטור סובר שקריאת הלל בבית הכנסת בתפילת ערבית נוצרה מתוך פשרה בין הגישות השונות. במקורות הקדומים אנו מוצאים מספר הדים לקריאה זו אך עם מספר שינויים. כך מצאנו בדברי התוספתא:

2. ראו בדברי הרמב"ן והריטב"א פסחים קיח, א. ולשון הריטב"א בסדר ההגדה: "ומעתה מה שנראה שהוא דרך ישרה ונוחה הוא, שגומר את ההלל בברכותיו בביתו או בבית הכנסת הן ביחיד הן בעשרה, ומצוה בעשרה משום ברוב עם הדרת מלך, וכן היה מורי נר"ו עושה מעשה, וכן הנהיג בעיר סרקוסטה לאומרו בבתי כנסיות, ובני אדם קשה עליהם מפני המנהג, ואעפ"כ האמת מורה דרכו למי שעושה מעשיו לשם שמים ולמודה על האמת".

בני העיר שאין להן מי שיקרא את ההלל; הולכין לבית הכנסת וקורין פרק ראשון, והולכין ואוכלין ושותין וחוזרין ובאין וגומרין את כולו. ואם אי אפשר להן גומרין את כולו ההלל אין פוחתין ממנו ואין מוסיפין עליו. (פסחים י' ח)

בדברי התוספתא מופיע כי ההלל בבית הכנסת הוא תחליף לקריאת ההלל בסעודה עבור מי שאינו יודע לקרוא בכוחות עצמו. בתלמוד הירושלמי (ברכות א, ה) מצאנו את האפשרות לקרוא את ההלל בבית הכנסת כתחליף לקריאה הביתית. למרות שהמנהג שהתפתח נראה כפשרה בין הדעות השונות, האחרונים חיזקו את תוקפו:

ומ"מ הך מנהגא דהללא, ובלילה שירו נאמרה לקרות בי כנישתא, מיוסד על אנדי פז מקדם קדמתה ואיתיה במסכת סופרים. ושבו רבנן כמדובר. ורבו יתירה הוספת על דרך האמת גדול ה' ומהולל מאד. ואי בעית אימא קרא כתיב "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג". (ברכי יוסף, או"ח, תפז, ז-ח)

מחלוקת הראשונים ממשיכה בדברי השולחן ערוך והרמ"א:

בליל ראשון של פסח גומרין ההלל בצבור בנעימה בברכה תחלה וסוף... הגה: וכל זה אין אנו נוהגים כן, כי אין אנו אומרים בלילה בבית הכנסת ההלל כלל. (תפז, ד)

אנו מוצאים כי המנהג בקהילות אשכנז השתנה במהלך הדורות פעמיים. במספר מקומות אנו מוצאים שמנהגי אשכנז משמרים את מנהג ארץ ישראל. במקרה זה הרמ"א פוסק בצורה שונה מדברי מסכת סופרים, וכבר נחלקו בדבר ראשוני אשכנז כפי שמופיע בטור. בנוסף, מנהג קהילות אשכנז בימינו הוא לומר הלל בערב פסח בבית כנסת בשונה מפסיקת הרמ"א:

נוצרו שני מנהגים - בספרד אמרו הלל עם ברכה מיד לאחר מעריב, ובאשכנז וצרפת לא אמרו אלא הלל שבתוך ההגדה. לא מצאתי בשום מחזור אשכנזי צרפתי שבכתב יד ובשום ספר מנהגים אשכנזי (עד המאה השמונה עשרה) רמז לאמירת הלל בבית הכנסת בליל הסדר. מנהג הספרדים נתקבל (ביחד עם שאר פרטי נוסח ספרד) אצל החסידים בפולין, ונתפשט בא"י גם בקהילות האשכנזים כמעט בכל מקום (אע"פ שהגר"א פסק שלא לומר הלל בבית הכנסת).³

יחיד בערב פסח

מה יעשה אדם המתפלל בערב פסח יחידי בביתו - האם יברך על הלל בתפילה ערבית: מנהג הפשרה קובע שיש לברך בתפילה משום 'ברוב עם'. האם גם בתפילת יחיד הדין זהה או שמא במקרה זה האדם לא יגיד הלל בתפילה או לחילופין יברך על ההלל בסעודה? שאלה זו עולה בכל שנה עבור מי שאינו מתפלל במנין (חולה, נשים, חייל וכו') ועלתה לדיון מחודש בסגר הקורונה הראשון בשנת תש"פ עת נאסר על קיום מניינים.

3. יונה פרנקל- 'מבוא למחזור פסח', עמוד יא.

מדברי הגר"א נראה שלא אומרים הלל זה ביחידות. שיטתו נלמדת מדבריו לגבי הדלקת נרות חנוכה בבית כנסת, שם הוא לומד את החובה מהלל בערב פסח שמטרתו 'פרסומי ניסא' (או"ח תרעא, ז). עקרון זה מובא באריכות בדברי הרב סלובייצ'יק⁴ המעלה שתי הבנות בהלל בערב פסח ומסכם שנראה שהיחיד אינו מברך:

וביאר הגר"ח זצ"ל דבליל הסדר איכא שני חיובים של הלל: א) חיוב מדין הלל של קרבן הפסח וסיפור יציאת מצרים, ומקיימין דין זה בהלל שאומרים בהגדה. ב) חיוב לגמור את ההלל מדין הלל של ימים טובים... ומבואר דבליל פסח צריך לקרוא את ההלל כמו בשאר ימים טובים. ומשום כך סובר המחבר דצריך לקרוא את ההלל בליל פסח גם בבית הכנסת, דהלל שאומרים בבית הכנסת אין מצותו משום סיפור יציאת מצרים אלא חל מדין הלל של יום טוב. והנה מלשון המחבר שכתב "גומרין את ההלל בציבור", דקדק הגר"מ זצ"ל דחיוב זה הוא רק בציבור, אבל המתפלל ביחידות בליל פסח, אינו קורא את ההלל אלא בשעת אמירת ההגדה, ודין זה צ"ב...

ואם כן נראה פשוט דדין זה אינו נוהג אלא בציבור, משום דיש קיום מיוחד במצוות פירסומי ניסא לפרסם את הנס ברבים. ויוצא מזה נפק"מ לדנא, דלשיטת הגר"א שקיום הלל בבית הכנסת הוא מדין פרסומי ניסא, והוי קיום מיוחד דפרסום הנס ברבים, יש לומר שיחיד המתפלל ביחידות אינו קורא הלל בליל פסח. מה שאין כן לפי דברי הגר"ח זצ"ל דהלל בביהכ"נ חל מדין הלל דיום טוב - ומדין "השיר יהיה לכם כלל התקדש חג", יש לומר דאף יחיד יאמר הלל. אך מדברי הגר"א מבואר כדקדוקו של הגר"מ זצ"ל בלשון השולחן ערוך דהלל בבית הכנסת נאמר רק בציבור.

שיטה שונה מובאת בתשובת הרב עובדיה יוסף לשאלה האם נשים צריכות לגמור את ההלל בברכה בליל חג הפסח (שו"ת יחוה דעת ה, לד). הרב יוסף מסביר שאמירת ההלל בערב פסח נתקנה משום נס יציאת מצרים שבו יצאנו מעבדות לחירות. לאור כך נראה שנשים חייבות באמירת ההלל הואיל והן היו באותו הנס, כפי שחייבות בארבע כוסות⁵: "ואם כן גם הנשים צריכות לאומרו בברכה קודם התחלת הסדר לאחר תפלת ערבית שמתפללות". לאחר מכן מוסיף הרב יוסף שאמירת הלל בברכה בערב פסח מבוססת על יסודות קבליים כפי שכותב החיד"א:

שהלל של ליל פסח בבית הכנסת מיוסד על אדני פז... ואף מי שנמצא בבית כנסת שנוהגים שלא לומר הלל בליל פסח בתפלת ערבית, רשאי לומר הלל בינו ובין עצמו ולברך עליו, וכמו שכתב הרה"ג המקובל רבי ישראל שלמה לינגו בכתובת ידו, ושכן קיבל מרבו הרמ"ע מפאנו. (ברכי יוסף תפז, ח)

4. רשימות שיעורים, ברכות יד, א.

5. פסחים קח, ב. וראו לעיל בפרק כז שדין 'אף הן היו באותו הנס' קשור לדין פרסומי ניסא.

הלל בשאר ימות הפסח

הגמרא במסכת ערכין (י, א) מונה את הימים בהם היחיד גומר את ההלל ומזכירה רק את יום טוב הראשון של פסח. בחול המועד פסח אין חיוב להגיד הלל, ומה שאנו אומרים היום חצי הלל הוא משום המנהג (תוספות ברכות יד, א ד"ה ימים). הגמרא שואלת מדוע בחול המועד סוכות גומרים את ההלל אך לא בימי הפסח:

מאי שנא בחג דאמרינן כל יומא, ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא? דחג חלוקין בקרבנותיהן, דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן.⁶

במהלך חול המועד פסח מקריבים קרבן זהה בכל הימים, לעומת חול המועד סוכות שם הקרבן משתנה בכל יום. הגמרא מבינה ששינוי מבנה הקרבן מהווה סימן לשינוי משמעותי במועד, דבר המשפיע על אמירת ההלל.

בגמרא במסכת מגילה מצאנו טעם נוסף מדוע לא גומרים את ההלל בשביעי של פסח:

ואמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (שמות יד, כ) וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה פֶּלַח הַלְיָהּ? - בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקב"ה: מעשה ידי טובעין ביים ואתם אומרים שירה?! (י, ב)⁷

דברי הגמרא מבטאים בצורה חדה את הגישה שאין לשמוח בנפילת האויב (משלי כד, יז). מנגד, אנו מוצאים מקורות הנוטים לפסוק אחר, 'באבוד רשעים רינה' (משלי יא, י). כמו כן, אנו לומדים כי יש חובה להגיד שירה על מפלת אויבי ישראל כאשר ישראל ניצלים:

אמר רבי תנחום: דרש בר קפרא בציפורי: ... ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו - משיח, וסנחריב - גוג ומגוג; אמרה מדת הדין לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! ומה דוד מלך ישראל, שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך - לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך - תעשהו משיח? לכך נסתתם.

(גמרא סנהדרין צד, א)

חזקיהו לא התמנה למשיח בגלל שהוא לא אמר שירה על הצלת ישראל. הצלת ישראל הייתה כרוכה במפלת אשור והגמרא קובעת שיש פגם באי אמירת הלל. נזכיר כי ראינו בתחילת הפרק כי רב האי גאון מסביר שאנו אומרים הלל בערב פסח מדין שירה על הצלת ישראל ומפלת מצרים.

בנוסף, כאשר אנחנו מעיינים בפסוק המובא בגמרא כראיה אנו מוצאים את פסוק כ בפרק יד - "וְלֹא קָרַב זֶה אֶל זֶה פֶּלַח הַלְיָהּ". פסוק זה מופיע לפני מפלת מצרים בים, כאשר בני ישראל מתחילים בחציית הים רק בפסוק כא. דרשת הגמרא אינה ברורה שהרי בשלב זה

6. הגמרא בהמשך מסבירה שבשבת לא אומרים הלל למרות שחלוקה בקרבנות הואיל ואינה נקראת מועד, וראש חודש אינו נקרא מקרא קודש והוא אינו איסור במלאכה.

7. וראו גם בפסיקתא דרב כהנא כט.

בפרק המצרים אינם טובעים בים, וממילא המינוח מעשה ידי טובעים בים אינו יכול להיות מיוחס לטביעת המצרים. הרב בנימין בנדיקט⁸ העיר על נוסחאות נוספות למדרש זה, שבהן מצאנו במקום הניסוח 'מעשה ידי טובעים בים' גרסה הכותבת 'בני' או 'ידידי' ונראה שהכוונה היא לעם ישראל⁹.

נראה שגם לגבי יום טוב של שביעי של פסח אנו נותרים רק עם הטעם המופיע בגמרא לאמירת חצי הלל, ועדיין עלינו לברר מה משמעותו; כיצד חלוקת הקרבנות קשורה לאמירת הלל? נראה שאנו אומרים הלל בליל התקדש יום - בתחילת החג, אך אין חובה להגיד בכל אחד מימות המועד. בחג סוכות יש ציווי מיוחד להגיד בכל יום הלל כפי שקיים קרבן שונה. יתכן והייחוד של כל יום מימות חול המועד קשור למצוות השמחה המיוחדת לחג הסוכות. קיים קשר בין חובת אמירת הלל בתפילה, להלל הנאמר בהקרבת הקרבנות בבית המקדש; חובת הלל נקבעה רק על הקרבן הראשון אך לא בשאר ימות החג.

בששת ימי החג הנותרים בפסח אנו אומרים חצי הלל, מה משמעות אמירת הלל זה? ראינו את דברי תוספות האומרים שגדר האמירה הוא מצד מנהג, אך עדיין יש להבין מדוע התקבע המנהג. נראה כי אמירת הלל בימי חול המועד אינה נאמרת בתורת חובה, אלא כתוספת לקדושת המועד ועיצוב אופיו. הרב אהרון ליכטנשטיין עמד על כך שמצוות היום במועדים נאמרים בתורת מצווה וחובה, אך מעבר לחובה הפורמלית הם מגדירים ומעצבים את אופי היום. כאשר אנו תוקעים בשופר בראש השנה יש בכך קיום של מצוות היום ובנוסף לכך גם מגדירים את היום כיום תרועה:

לפי זה גוף מצוות השופר אינו רק נובע מקדושת היום ומתקיים במסגרתו, אלא כלפי לייא, התקיעה בשופר נוסכת קדושה ביום. ראש השנה שתקעו בו בשופר נתקדש עוד יותר ונתעמקה הגדרתו כיום תרועה. (קדושת אביב עמוד 130)

כאשר אנו מקיימים את מצוות היום קיימים בה שני ממדים: חיוב וקיום. כך לדוגמה חובת מצוות נטילת לולב היא בתפילה בכל ימות חול המועד, ואנשי ירושלים נהגו שבמשך כל היום אדם יוצא מביתו ולולבו בידו (סוכה מא, ב). כך אנו מוצאים ששיטת הגר"א שניתן לברך 'על אכילת מצה' בכל ימות הפסח הואיל ויש בכך קיום מצוות היום, למרות שאין חובת אכילת מצה¹⁰. הרב ליכטנשטיין הוסיף שעקרון זה נכון גם לגבי מצוות שמחה:

8. 'אסופת מאמרים', עמודים כ-לב. וראו בדבריו שם באריכות על חובת אמירת שירה בהצלת ישראל ומסכם את דבריו: "בימי מלחמה, בימי מאבק על קיום האומה ובטחונה – הרגשת צר למראה חללי אויב בולמת את הנכונות לקרב, משתקת משאבי אומץ וגבורה ומסכנת את תוצאות המלחמה, שלום האומה וקיומה. שמחה והלל להקב"ה על מפלת שונאי ישראל, על העדות החיה, שיש דין ויש דין, מחזקת את האמונה במציאות ה' ובהשגחתו על בראיו...".

9. מדרש תנחומא ישן בשלח אות יג; מכילתא דרשב"י מסכתא דזויה בשלח פרשה ה.

10. מעשה רב הלכות פסח סימן קפה; שו"ת משיב דבר ב, עז.

ונראה לומד בזה מעין מה שהעליתי לעיל, שאף במצוות שמחה ישנה שני קיומים. ברובד אחד מצוות שמחה הרי היא מצווה מסוימת בפני עצמה, בדומה לאכילת מצה ולנטילת לולב. מצווה זו מתבטאת במעשים מוגדרים, כגון אכילת בשר ושתית יין. מאידך, מצוות שמחה גם מגדירה את אופי הזמן כמועד ונוסכת בו קדושה. רובד זה איננו מוגדר במעשה מסוים ואף לא בזמן מסוים, שנראה פשוט שאף בלילה שייך קיום זה של שמחת המועד, שהרי הלילה והיום שניהם נתקדשו בקדושת יום טוב.

העולה מכך, ששני קיומים ישנם במצוות היום, ואופי כפול יש לזיקה ההדדית שבין קדושת המועד למצוותיו. מחד, קדושת היום מחדשת ומחייבת מצוות מסוימות. מאידך, המצווה עצמה מעמיקה את קדושת היום במועד. (עמוד 132)

אין חובת אמירת הלל בימי החג ולכן אנו לא אומרים הלל שלם. המנהג לומר חצי הלל מחזק את קדושת המועד ואת מצוות השמחה הקיימת בכל המועדים.

אחרית דבר

אמירת הלל בפסח תופסת מקום ייחודי בשיח ההלכתי, דבר המשקף עקרונות ייחודיים למועד זה. בנוסף להלל שאומרים בתפילת שחרית של חג ראשון, אנו אומרים הלל פעמיים בליל החג. תופעה זו ייחודית לפסח בשלושה היבטים:

• עצם אמירת הלל בלילה.

• בעובדה שאומרים אותו פעמיים: בבית הכנסת ובבית במהלך ההגדה.

• ההלל בבית נאמר בישיבה והוא חצוי כאשר שולחן עורך נמצא בתווך.

במהלך הפרק סקרנו את השתלשלות המנהג, וראינו כי הוא מבוסס על ההבנה שההלל בערב פסח שונה מהלל הנאמר בחגים במהלך תפילת שחרית. שיטה אחת רואה בהלל זה שירה המתפרצת מהלב כאילו אנו יוצאים כעת מארץ מצרים. אפשרות שנייה מסבירה כי ההלל בערב זה נאמר בעצם ביומו של חג הפסח, חג אשר יום ולילה משמשים בו בערבוביה.

במהלך השנים התפשט המנהג לומר את ההלל גם בבית הכנסת בתפילת ערבית בברכה, בנוסף לאמירת ההלל בהגדה. הנהגה זו עוררה שאלה הלכתית האם גם יחיד המתפלל ערבית יברך על ההלל זה, ונחלקו בכך הפוסקים לאור ההבנות השונות בטעם אמירת ההלל.

במהלך ימי חול המועד ובחג שני (שביעי של פסח) אומרים חצי הלל, בשונה מחג סוכות שבו נאמר הלל שלם בכל ימי החג. בימי הפסח אין מצוות שמחה הייחודית למועד זה והקרבת זהים בכל יום, ולכן אין חיוב של אמירת הלל. ברם, מנהג העולם לומר הלל בדילוג מגדיר את הימים האלו כמועד ונותן בהם קדושה ושמחה.

